

Å henges uten rep

BOKESSAY: Hun hadde en hærske av beundrere. Hun flyktet fra hans tilnærmelser. Han tenkte taktisk og allierte seg med hennes far. Hun overga seg. Han vant hennes gunst. Hun var hans nyeste erobring... Forsvar, angrep, tilbaketrekning, nederlag og seier: Det er ikke tilfeldig at kjærlighetens språk er mettet med krigsmetaforer. Slik krigen kan drepe, kan språket forføre.

Av Frida Skatvik

Språket blir et våpen fordi det er i stand til å treffe fienden uten synlig vold, skriver litteraturprofessor Knut Stene-Johansen i [Forføreren. En kulturhistorie](#). Slik blir det mulig – med et sitat fra fekteren og forfatteren Cyrano De Bergerac – å henges uten rep.

Berøringspunktene mellom krig og kjærlighet er like mangfoldige som de er velbrukte. Først og fremst er det avgjørende at den aktive part – enten han er kriger eller forfører – er en god strateg. I spenningen mellom subjekt og objekt, jeger og bytte, må det (historisk sett) maskuline subjektet kjenne spilleregler. Om ikke for å følge dem, så for å bryte dem. Både krigeren og forføreren drives mot et mål som er knyttet til frihet, enten politisk eller individuell. Middelet derimot er gjerne ødeleggelse. For både krigsangrep og kjærlighetserobringer er av subversiv karakter. De truer med å velte den etablerte orden av moral, forrykke de normative strukturer.

Den frigjørende forføring

For et innblikk i tidligere tiders kvinnenedleggelse, nærmere bestemt fransk forføringskunst i det 17. og 18. århundret, har Knut Stene-Johansen skrevet en høyst tankefør bok om emnet. I *Forføreren. En kulturhistorie* (2011) blir verken myteomspundne Cyrano de Bergerac, førsteelskeren Don Juan, selvbiografen Casanova, brevromanintriganten Valamont eller sadisten Marquis de Sade (som også ga opphav til begrepet) redusert til rene perversjoner. Stene-Johansen vil heller innlemme sin bukett av notoriske skjørtejegere i en større idétradisjon: den som i den vestlige verden forbinder kjærlighet til ideen om frihet. Med blikk for sammenhenger vet han at de moralske overskridelsene – latterliggjort av feminister og underkjent av akademikere – ikke kan studeres isolert, uten en viss politisk-religiøs kontekst i det pre-revolusjonære Frankrike.

Nøkkelordet er frihet. Vi kan lese at det oppstår en ny politisk bevegelse på 1600-tallet, libertinasje, fra det latinske *libertinus*. Mens det romerske rettssystemet skilte mellom frigitte slaver (*libertinus*) og genuint frie menn (*ingenuus*), får frihetsbegrepet en annen valør hos opplysningstidens tenkere. Selv om nytelse er et sentralt element i den materialistiske frihetsfilosofien, er det altså ikke ren nytelsestrang som driver de lettlivede karakterene inn og ut av kjærligheten, men også en frihetstrang, som ifølge forfatteren må betraktes i forhold til datidens begreper om ytringsfrihet, tankefrihet og åndsfrihet.

Den materialistiske filosofien etter Epikur og Demokrit (sjelen er også en del av naturen) settes i skarp kontrast til kristendommens asketiske idealer. De som legger elsk på Kvinnen – ikke som eksemplar, men som en generisk representant for de store mysteriene i verden – vil nødvendigvis måtte løsrive seg fra det moralske imperativet om trofasthet. Ved å velte seg i materiens gleder og forsake sjelelig kontemplasjon gjennom å omsette begjær til handling, blir «libertinasje» også en betegnelse for religiøs opposisjon. Som Stene-Johannesen minner oss på: Siden ekteskapet er et sakrament i den katolske kirke, blir kjærlighetsbrudd og ateisme nært sammenkoblet. I vitenskapens interesse blir dessuten forføringen en gylden anledning til å utforske menneskets grenser, som igjen – ganske sikkert uten guddommelig inngripen – katalogiseres som innsikter om

menneskets natur.

Å elske hele jorden

Den mest innflytelsesrike libertineren er kanskje Don Juan. Teaterstykket var opprinnelig skrevet av en munk, hvis innlevelsessevne og detaljekunnskap var så god at stykket i begrenset grad fungerte som det skulle: advare mot hovedpersonens svært så elastiske moral. Senere har Don Juan blitt oppført en rekke ganger i ulike varianter dog alltid med det karakteristiske, retningsløse begjæret og et «hjerte i stand til å elske hele jorden». For Don Juan knyttes friheten opp mot det bevegelige, dynamiske og ustadige, underlagt naturens eget førsteprinsipp: forandring. I motsetning til kjærligheten, som evigheten angivelig har kastet glans over, er ingen av Don Juans erobringer støpt til å vare. Som han sier i Molières penn: «All glede ved kjærligheten ligger i forandringen». Generøsitet er libertinerens fremste karakteregenskap, hos Don Juan som hans polyamorøse forløper Charles Sorel, som har «flere lyster enn det er sandkorn på havets bunn».

Er generøsitet og kjærlighet gjensidig utelukkende? Mangler libertinerne kjærlighetens evne? Spør vi den troende, er svaret ja. Men libertineren lar seg ikke så lett forblinde av religion eller kjærlighet. Med en egen evne til å betrakte verden slik den fremstår, har han for lengst innsett at alt som kan være til glede for sansene i ett øyeblikk gjerne taper seg i det neste.

Øyeblikk til konservering

Forførerer: En kulturhistorie stopper med Marquis de Sade og den franske revolusjonen, som hver for seg setter punktum for libertinasjens frigjøringsprosjekt. Mens Sades libertinske prosjekt viste at også libertinere er slaver av egen frihet, fjerner revolusjonen grenser som før kunne overskrides. Libertinismen avløses av romantikken, som fremfor alt har et annet begrep om øyeblikket. For i motsetning til libertineren, som aldri kan få bokført nok forbindelser, er 1800-tallets forfører

besmittet med en så ømfintlig sjelstilstand at han blir trøtt på elskovsforbindelser bare ved tanken. Heller enn å treffes tête-à-tête, vil han bevare et utsnitt av henne i erindringen, som vet å sminke og parfymere. Romantikeren er nemlig ikke interessert i å gripe øyeblikket, men å elte det i bevisstheten til det får fylde og, ja – til og med større intensitet enn i virkeligheten.

Et eksempel på såkalt romantisk forførerkunst finner vi hos Søren Kierkegaard, innlemmet i en viss forførers dagbok i *Enten-eller* (1843). Forførerens mål er å avkle en uskyldig pike på 175 (!) dager, samtidig som hun selv innbiller seg at hun kler av seg plagg for plagg. «Å dikte seg inn i en pike er en kunst, å dikte seg ut av henne er et mesterstykke», bekjenner Johannes. Når han har nådd sin milepæl – å ligge med Cordelia – er han straks over i andre fase: å få henne til å bryte forlovelsen; også dette som om det var hennes egen vilje. Men: Selv når hun er i samme rom som ham, lengter han etter henne! Nærværet av begjærsobjektet – virkelighetens usmakelige tilsnitt – vil aldri leve opp til erindringen. Slik blir Kierkegaards forfører en omvendt kong Midas: Det som på avstand ser ut som gull, forsvinner i berøringen.

Krigens nye midler

Gå opp mot henne i en 45-gradersvinkel. Gjør det straks du ser henne. Ikke nøl – hvis du nøler har du tapt. Aldri bakfra, det vil komme for brått på. Aldri forfra, det føles blokkerende. Still deg på skrå framfor henne, som du er tilbøyelig til å gå like fort som du kom. Plukk av henne lodotten du hadde med deg mens du sier «Hvor lenge har den vært der?». EtNEG (negativ bemerkning) er enkel markedsføringspsykologi: Det er alltid mer effektivt å bryte ned andre enn å bygge opp seg selv. Gjør begge deler for sikkerhets skyld. Henvend deg først til hennes mannlige venner. Gi deg selv verdi: vær spesiell, men ufarlig. Vis tryllekunster. Hvis hennes mannlige venner vil være deg, vil hun garantert ligge med deg. Ikke snakk med henne igjen før hun er blitt utålmodig av oppmerksomheten fravær. Les hånden hennes. Tankene hennes. Si at du kan gjette hvilket tall

hun tenker på mellom én og ti (tips: det er nesten alltid syv). Betal aldri for drinkene hennes. Om kvelden ikke skulle bli en fulltreffer: Spill av båndopptageren du hadde med deg i lomma hjemme, øv på rutinene, gå gjennom hva du kunne gjort annerledes.

Det er lett å le av boken som har fått onanister over hele verden til å flytte inn i læringsbaserte bokkollektiver, nemlig Neil Strauss' selvbiografiske sjekkemanual [The Game](#) (2005). Likevel, ja, faktisk flere ganger i løpet av den sammenhengende leseropplevelsen, må det skjeve smilet vike for megetsigende nikk. Single menn: her er det gode råd å hente! (Hvem har vel ikke kjedet seg i samtaler som innledes med «Hva driver du med?») Så tilbake til poenget, som kan formuleres slik: De som trodde sosialdemokratiet hadde skapt våpenhvile mellom kjønnene, må gjette om igjen.

Å være «pickup-artist» er ingen hobby, men en omfattende selvutviklingsprosedyre som krever at man legger fra seg alt man måtte ha i hendene. Både navn, yrke og venner må erstattes for å bli en fullverdig del av sin nye heltidsbeskjeftigelse. («Det største problemet er ikke å lære, men å avlære det man allerede har lært.»)

Både de libertinske karakterene, Kierkegaards forfører og *The Games* pickup-artister opererer i et taktisk og formålsrasjonelt univers der ingen bevegelser er tilfeldige. Kanskje har Neil Strauss og hans alter ego «Style» mer til felles med den libertinske forføringsstrategien, der timingen og øyeblikket står helt sentralt. «Grip øyeblikket!» er første og viktigste trinn av den etappevise strategien. I likhet med opplysningstidens libertinere tar pickup-artisten i bruk kunnskaper om menneskenaturen og verdens beskaffenhet for å sette fantasier ut i livet. Særlig evolusjons- og adferdspsykologien er populær i *The Game*. Ikke sjelden blir kunnskap om dyrelivet konvertert til menneskelige relasjoner, og budskapet synes alltid å være varianter det samme: Naturen er ikke er utstyrt med moral. Sjekkeguruen «Mystery» siteres med følgende anekdote:

En skorpion sto på den ene siden av en elv da han spurte en frosk om ikke frosken kunne frakte ham over til den andre siden. «Hvordan skal jeg vite at du ikke vil stikke meg?» spurte frosken. «Hvis jeg stikker deg, så vil jeg selv drukne», forklarte skorpionen. Frosken tenkte på dette en stund og måtte gi skorpionen rett. Han lot skorpionen klatre opp på ryggen hans, før de la ut på svøm. Midt ute i strømmen satte skorpionen dødsstøtet i ryggen på frosken. «Hvorfor?», gispet frosken mens de begge druknet. «Fordi det ligger i min natur», svarte skorpionen.

Som hos libertinene, er naturen her en tvetydig størrelse: På den ene siden er forføringskunstene basert på kalkulerte bevegelser som forutsetter den største beherskelse av alt bevegelig i verden; på den andre finner vi den hjelpesløse gjenklangen av Valamots berømte ord, som sitert i *Forføreren: En kulturhistorie*: «Slik er det bare, og det er ikke min skyld.»

Skjebnens straff

Heldigvis, vil moralisten si, unnslipper ingen en viss skjebnens straff etter å ha benyttet seg av fornuft og tillærte ferdigheter for å tilfredsstille lavere drifter. Moralske kvaler, pisking i det hinsidige og det dennesidige – ingen straff er forføreren fremmed. Don Juans regnskap gjøres opp i helvete (Baudelaire skriver riktignok et dikt der han faktisk trives i helvete), mens Casanova, som verken klarer å begrense sine bragder eller nyte dem fullt ut, ender opp med et rikholdig register av kjønns sykdommer. Heller ikke klarer han å forsones seg med alderdommen og innrømmer i sine erindringer at han «skulle gitt en arm og et ben for å kunne våkne i morgen i den skjønne alder av 25». Foruten å tilbringe store deler av livet i fengsel, skal adelige Marquis De Sade ha fråtset seg så tykk at hans utseende ble beskrevet som sjenerende.

For en estetiker som Johannes opphører elskoven med det samme det ikke lenger finnes kamp i den. («Som om elskoven hadde en slik motsetning mellom krigstid og fredstid!») Når forføringsakten er over og begjæret slukket, er det ingenting igjen foruten en ensom seier for intelligensen.

Så er det også lite som tyder på at det er blitt mindre smertefullt å forsyne seg fra kunnskapens tre i dag. For hva annet enn syndefallet, som skapte avstand fra naturen, fra samfunnet – ja, til og med fra en selv – er det som kan gi forføringsakten en så bitter ettersmak? Er kanskje ikke materiens gleder nok for hele mennesket? Den mentale avstanden mellom objekt og subjekt – like nødvendig i krig som i forføringsstrategi – blir forutsigbart nok en eksistensiell belastning for de sarte.

«Style» innrømmer at han etter hvert som han mestrer spillets regler begynner å betrakte kvinner (også kjent som «targets») enten som tall på en estetisk skala fra én til ti, eller måleinstrumenter for egen progress. Men spillet, avstanden, gjentakelsene og de forutsigbare trekkene blir fremmedgjørende i lengden. Omgitt av sosiale roboter ender alle spillets deltagere i en nedadgående spiral av depresjoner og desillusjon. Den sjenerte Neil Strauss' alter ego, utadvendte Style, er blitt hans verste fiende. Han bestemmer seg til slutt for å finne tilbake til seg selv, riktignok uten å gi slipp på sin dyrekjøpte sosiale smidighet og faller for en kvinne som – i motsetning til alle andre kvinner i Los Angeles – ikke biter på skolens innøvde rutiner. Så var det kanskje ikke en ekte libertiner i ham likevel.

La oss konkludere med at det er ikke umulig – med frihet som mål og forførelse som strategi – å fristille seg fra et bestemt, sosialt begrensende system. Problemet er bare at overskridelsen selv har en tendens til å bli en del av et frihetsberøvende system, der alt som begynner som sivil ulydighet, ender i antisivil lydighet. Tilbake til Don Juans flyktige kjærlighetsbegrep: Er kanskje friheten bare å finne som en ferskvare i selve forandringen? Blir ethvert forsøk på å temme og strukturere den frie kjærligheten et steg mot det ufrie? Kanskje er det mulig å fristille seg sosialt, men at friheten bare kan formuleres i sitt fravær.

En forkortet utgave av dette innlegget var først publisert i Klassekampen 25. oktober 2011.

